

Oda na kames – To nechceš!

(ARA ART, z.s.)

Případová studie zachycující dobrou praxi ve výzvě č. 44 OPZ+

Hana Kociánová

Johana Haldová

Cuong Manh Vu

Jana Rejšková

Daniel Jirát-Ziółkowski_____dan@govlab.cz

Financováno
Evropskou unií

Obsah

Profil realizátora	3
Záměr projektu	4
Problém, který projekt řeší	4
Hlavní cíle	4
Představení aktivit projektu	5
Průběžné výsledky projektu se zaměřením na přínosy pro cílovou skupinu	9
Zkušenosti z realizace	13

Zpráva vychází z rozhovorů s koordinátorem projektu a zároveň ředitelem organizace, advokační pracovníci, peer konzultantem a účastníci vzdělávacích kurzů.

Profil realizátora

ARA ART je romská nezisková organizace, která se od svého vzniku v roce 2012 věnuje rozvoji romského umění, romské kultury a lidských práv. Její aktivity propojují uměleckou tvorbu se společenským aktivismem a kladou důraz na živé umění jako prostředek pro změnu vnímání romské identity ve veřejném prostoru. Speciálním tématem, kterému se organizace věnuje, je také podpora romské LGBTQ+ menšiny a boj proti vícečetné diskriminaci.

V oblasti umění ARA ART rozvíjí především divadelní tvorbu. Organizace provozuje vlastní divadelní soubor, který se zaměřuje na inscenace reflektující romskou historii, kulturu i aktuální společenské problémy. Kromě divadla se věnuje také výtvarnému umění, což dokládá galerie *Phundrado Vudar* (Otevřené dveře), která poskytuje prostor romským i neromským umělcům a podporuje mezikulturní dialog.

Mezi nejvýznamnější akce organizace patří festival *Arafest*, který pravidelně představuje romské umělce a umělkyně různých žánrů. ARA ART se také aktivně podílí na připomínání důležitých historických událostí, jako je Mezinárodní den Romů či Den romského holokaustu, čímž přispívá k uchování paměti a posílení romské identity.

Kromě uměleckých aktivit ARA ART poskytuje právní poradenství a podporu lidem, kteří se setkávají s diskriminací nebo nenávisťnými projevy. Skrze své projekty a kampaně usiluje o zviditelnění problémů, kterým Romové v České republice čelí, a zároveň přispívá k větší informovanosti široké veřejnosti.

Za více než deset let své existence si organizace ARA ART vybudovala pevné místo na české kulturní a lidskoprávní scéně. Její činnost pomáhá nejen rozvíjet romské umění, ale také vytvářet prostředí, ve kterém jsou romská kultura a identita vnímány jako nedílná a cenná součást společnosti.

Záměr projektu

Problém, který projekt řeší

Projekt *Oda Na Kames – To nechceš!* r.č. CZ.03.02.03/00/22_044/0002152 se zaměřuje na boj proti nenávisným projevům a násilí vůči romskému obyvatelstvu, ochranu jejich práv a podporu obhajoby jejich zájmů. Projekt probíhá od října 2023 do září 2025 s finanční podporou Evropské unie.

Nenávisné projevy vůči romské menšině v digitálním prostředí v posledních letech narůstají¹, avšak přijatá národní opatření jsou neúčinná, zejména kvůli všeobecně zakořeněnému **anticiganismu** a nedostatečné reflexi **intersekcionalní diskriminace**². Romové čelí nejen rasismu, ale i dalším formám nenávisti (např. nenávist kvůli genderové identitě, sexuální orientaci či zdravotnímu postižení), což vede k jejich ještě většímu ohrožení a marginalizaci. **Obzvláště zranitelní jsou lidé z romské LGBTQ+ komunity**, kteří se setkávají s odmítáním nejen ze strany majority, ale i uvnitř vlastní rodiny či subetnické skupiny. Problém umocňuje nízká informovanost romské menšiny a nedůvěra v institucionální pomoc. Míra ohlašování nenávisných činů ze strany utlačovaných je všeobecně velmi malá – lidé nevnímají důležitost a efekt takového jednání.

Současný právní rámec neřeší systematické sledování nenávisných projevů, zejména v online prostoru, a trestní stíhání často reaguje pouze na medializované případy. Překážkou efektivní ochrany je také nedostatečné právní poradenství a omezená dostupnost bezplatné pomoci pro oběti. Chybí specializované vzdělávání pracovníků v pomáhajících profesích, kteří jsou často prvním kontaktem s ohroženými osobami a jejichž role v podpoře obětí je klíčová.

Dalším problémem je **homogenizující přístup k romské menšině** (např. nadužívání zevšeobecňující termín „romská komunita“ označující často všechny Romy na území ČR), který opomíjí její vnitřní rozmanitost a nebere v potaz odlišné potřeby různých skupin a koresponduje pouze s jednostrannými a neúčinnými politikami.

Hlavní cíle

Projekt *Oda na kames – To nechceš!* vznikl z iniciativy zaměstnanců ARA ART jako reakce na dlouhodobě pocítovaný nedostatek vzdělání a povědomí – jak u odborné, tak laické veřejnosti – o problémech a souvislostech intersekcionality v českém kontextu. ARA ART sehrává důležitý a **unikátní propojující prvek** na poli romských organizací. Koordinátor projektu k tomu dodává:

„Nově přijatá definice anticiganismu je stále živá věc. My to propojujeme – právní poradenství a boj proti předsudkům, což nás odlišuje od jiných. S tou vícečetnou diskriminací tady nepracuje už vůbec nikdo kromě ARA ART, a to se netýká pouze romské LGBT komunity, ale ta vícečetná diskriminace se týká i postarší tmavé ženy. Proto jsme se rozhodli tento projekt napsat s tím, že jsme si řekli, co konkrétně.“

¹ Viz komentář koordinátora projektu o monitoringu médií:

<https://www.araart.cz/cs/oda-na-kames/nenavistne-protiromske-projevy-v-digitalnim-prostr>

² Intersekcionalita (neboli intersekcionalní teorie) se zabývá mnohonásobnou diskriminací, studiem systému společenských identit, které se paralelně překrývají. Zároveň také zkoumá korespondující systémy diskriminace, útlaku a dominance (například gender, etnicitu, třídu, vzdělání a další); zdroj: [wikipedie.cz](https://cs.wikipedia.org/wiki/Intersekcionalita)

Protože neradi píšeme projekty pro projekty. Chceme, aby z toho něco vzniklo, aby z toho opravdu něco bylo.“

Vzhledem k vysoké strukturovanosti, zkušenostem a jasné vizi uvnitř týmu byly hlavní cíle respondenty formulované takto:

Monitorovat a analyzovat nenávistné projevy. Cílem je systematicky sledovat nenávistné projevy, zejména v online prostoru, a zpracovávat analytické výstupy pro odbornou i laickou veřejnost. Koordinátor projektu k tomu dodává:

„Ta naše společnost je bohužel nemocná a potřebuje na všechno data, byť my víme, že tady diskriminace je, byť my víme, že tady anticiganismus brojí a je tady desetiletí, staletí, tak ale my na to stejně potřebujeme data, takže takovou částí poměrně velkou a poměrně nepříjemnou je monitoring médií. Kdy jsme nakoupili drahé služby, a proto to také neziskový sektor nedělá, protože na to nemá. Jo, díky tomuhle projektu na to samozřejmě máme.“

Zlepšit dostupnost právní pomoci. To znamená poskytovat bezplatné právní poradenství a podporu obětem nenávistných činů a diskriminace.

Vzdělávat terénní sociální pracovníky a další odborníky, aby lépe rozuměli problematice intersekcionalní diskriminace a dokázali lépe a citlivěji pomáhat.

Aktivně hájit práva Romů a Romek, usilovat o legislativní změny a efektivnější opatření proti nenávistným projevům.

Posílit povědomí o řešení předsudečného násilí. Tedy realizovat osvětové kampaně zaměřené na romskou komunitu i širší veřejnost, které přispějí k lepšímu pochopení problematiky nenávisti a zvýší ochotu obětí nenávistných činů hledat pomoc.

Představení aktivit projektu

Aktivity uvnitř projektu přímo navazují na vytyčené cíle. Klíčová aktivita je oblastí, kde si projekt klade za cíl učinit nějakou změnu. Proto se i popis aktivit prolíná s popsány cíli.

1) Monitoring a analýza nenávistných projevů a předsudečného násilí

Monitoring se zaměřoval se na různé formy nenávistných projevů – od verbálních útoků, diskriminačních a nenávistných výroků až po fyzické výhrůžky vůči příslušníkům romské menšiny. Během monitoringu byla zjištěna dominantní role sociálních médií, kde je míra předsudečného násilí a nenávistných projevů jednoznačně nejvyšší. Jako výstup projektu byla vytvořena prezentace, kde jsou přehledně infograficky představeny četnost i obsah různých příspěvků. Prezentace je publikována na webu a využívána pracovníky v dalších (osvětových, advokačních) aktivitách.

Obrázek 1: Ukázka prezentace aktivity Monitoring

ČETNOST NENÁVISTNÝCH ČLÁNKŮ/PŘÍSPĚVKŮ

Nejvyšší počet protiromských nenávistných článků / příspěvků na základě klíčových slov / výrazů v časovém rozlišení

Šíření nenávistných protiromských projevů | 05

Zdroj: araart.cz

Advokační pracovnice k tomu dodává, že přehledová analýza ne tak docela odráží realitu, neboť monitoring médií byl prováděn na základě zvolených klíčových výrazů nebo narrativech. Ty se ale mohou měnit. Agresori mohou různě měnit identity multiplikací profilů, měnit výrazy používáním např. symbolů uvnitř slov apod. Skutečná situace je tedy pravděpodobně ještě horší:

„Podstatné je povedať, že všetky výstupy a exportované informácie, ktoré nám Mediaboard poskytuje, sú založené na nami stanovených klúčových výrazoch. To znamená, že by sme ich mohli ďalej špecifikovať a rozširovať, ale poviem to inak – toto nezodpovedá skutočnej realite, ktorá je presýtená nenávisťou. V období od decembra 2023 do 30. septembra sme v našej správe a prezentácii zaznamenali 5017 príspevkov a článkov na základe 23 nami definovaných „kmeňových“ výrazov. Toto číslo však realite určite nezodpovedá – dovoľm si tvrdiť, že reálne je stonásobne vyššie. Avšak, bavíme sa iba o výstupoch súvisiacich s našim projektom.“ (advokační pracovnice)

2) Edukace terénních a terénních sociálních pracovníků

Jak uvedla advokační pracovnice:

„V rámci tohoto projektu máme 5 školení. Tři z nich jsou už akreditované, o 2 z nich už se požádalo, to znamená, budeme mít celkem 5 akreditovaných školení.“

Pracovnice dále zmínila, že v listopadu 2024 byla uspořádána **2 odborná školení** zaměřená na vzdělávání terénních a terénních sociálních pracovníků. První z nich proběhlo v **online formátu** a věnovalo se **vlivu intersekcionality na sociální nerovnosti zranitelných skupin**. Vedla ho advokační pracovnice.

Druhé školení bylo zaměřené na právní poradenství, konkrétně na **právo o rovném zacházení a účinnou pomoc obětem diskriminace**. Vedení se ujaly právničky z Kanceláře veřejného ochránce práv. Během těchto školení byly účastníkům poskytnuty nejen teoretické znalosti, ale také praktické dovednosti, které mohou bezprostředně využít ve své každodenní praxi.

Důležitým prvkem vzdělávání bylo jeho **participativní** pojetí – bylo více otevřené následné diskusi a probírání praktických informací, které mohou pracovníci a pracovnice následně využít ve své praxi. Například složité téma intersekcionality je dobré probírat konkrétně na příbežích jednotlivých osob. Koordinátor projektu k tomu dodává:

„Takže to je to specifikum toho, co děláme my, že to je s ohledem na tu intersekcionalitu. No, a navíc pokud se bavíme o tom romském prostředí, tak to je podstatné také kultivovat, protože odlišná sexuální orientace je důvod v mnohých komunitách na exkomunikaci. Proto je potřeba, abychom měli poradnu, a proto je potřeba, abychom měli tréninkový byt, protože oni je vyhodí z Brna z domu, ale všichni Romové v Brně se navzájem znají a ani nemusí jménem, ale ví, k jaký rodině patří, a pokud je to olšský Rom nebo Sint, tak tam spadá do prásta a prásto je něco, co znamená, že oni vás nevyhodí jenom z té nukleární rodiny, ale z celé široké. To znamená, že vy moje teta mě potom taky nesmíte ubytovat, protože byste taky spadla do prásta, takže tomu člověku nezbyvá nic než opustit to Brno.“

V Ostravě proběhlo školení na téma Genderově podmíněné domácí násilí osob ze zranitelného prostředí, se zaměřením na romské ženy a LGBT+ romskou komunitu.

3) Osvětová a informační kampaň

Osvětovou a informační kampaň se dle dotazovaných myslí hlavně live streamy nazvané *(S)právně pro Romky a Romy*. Kampaň trvala přibližně rok a půl a cílem bylo povídat si na důležitá témata a šířit povědomí o právních věcech na internetu. Peer konzultant k tomu dodává:

„Budeme vytvářet kratší sestřihy a používat psané informace, abychom obsah z těch livestreamů dále šířili, například k Romům. Probírali jsme konkrétní situace, jako třeba bydlení, a radili, jak postupovat při diskriminaci, jak se chránit, využívat svá práva, a hlavně jak nahlásit diskriminační praktiky. Mnoho lidí to nenahlásí kvůli byrokracii, složitosti nebo nedostatku času, protože často bojují s každodenním stresem a chudobou. Je to velký problém.“

Během projektu byly uskutečněny tyto konkrétní livestreamy:

- **Jak se bránit nenávistným projevům, zejména na internetu**

Hostkou tohoto dílu pořadu byla zakladatelka IN IUSTITIA (organizace, která se věnuje boji proti diskriminaci), Zakladatelka sdílela praktické tipy, jak se bránit diskriminaci a nenávistným projevům (nejen) na internetu.

- **Povodně 2024**

Téma bylo zařazeno kvůli mimořádné naléhavosti a plošnosti této události. Týkalo se i zvláště zranitelných Romů žijících v sociálně vyloučených lokalitách. Hostkou vysílání byla Lucie Fuková, vládní zmocněnkyně pro záležitosti romské menšiny, která se aktivně podílí na řešení krizových situací a pomoci ohroženým komunitám. V diskusi se zaměřila na to, jak jsou povodně řešeny v kontextu romských komunit, jaké konkrétní kroky vláda přijímá na podporu postižených oblastí a jak mohou jednotlivci a organizace přispět ke zlepšení situace.

- **Diskriminace ve vzdělávání a v oblasti zdravotní péče Romů a Romek**

Tento díl se zaměřil na citlivé a důležité otázky diskriminace ve vzdělávání a zdravotní péči Romů a Romek. V pořadu vystupovali právník a právnička z kanceláře Veřejného ochránce práv České republiky.

- **Zaměstnání a přístup k službám**

V tomto díle byly společně se spolupracující právníčkou rozebírány konkrétní situace z každodenního života, které měli divákům názorně ukázat a lépe pochopit, jak se efektivně bránit proti nespravedlivému zacházení v zaměstnání či při využívání veřejných služeb, jako je např. restaurace.

- **Diskriminace v oblasti bydlení**

I v tomto díle bylo společně se spolupracující právníčkou rozebíráno, jak se efektivně bránit bezpráví. Rovněž byly předloženy konkrétní situace, které mohou nastat, a bylo popisováno, jaké práva dotčení mají a mohou upotřebit.

4) Advokační aktivity

V rámci advokačních aktivit uskutečnila Ara Art zejména **kulaté stoly**. Kulaté stoly jsou v podstatě **platforma pro diskuzi o klíčových tématech**, například v souvislosti s diskriminací romské LGBTQ+ komunity. Tyto akce měly za cíl propojit odborníky, zástupce institucí a samotné členy komunity s cílem identifikovat problémy a hledat způsoby jejich řešení.

V listopadu byl například uskutečněn kulatý stůl s názvem **Protiromská nenávist v éře sociálních sítí: Jak rozpoznat, zastavit a přetvořit digitální nenávist**. Setkání se zúčastnila mimo jiné Lucie Fuková (vládní zmocněnkyně) nebo Klára Kalibová (In IUSTITIA) a další odborníci, kteří diskutovali o právním rámci nenávistných projevů a předsudečného násilí. Součástí programu bylo představení analytických zjištění ze strany ARA ART (představení prezentace monitoringu médií) a návrh doporučení pro řešení této problematiky. Účastníci také hledali způsoby, jak proti digitální nenávisti efektivně bojovat.

Podle organizace je klíčové nejen pomáhat jednotlivcům, ale také ovlivňovat legislativu a systémová opatření. Jak říká koordinátor projektu:

„A to je to, co v projektu také děláme, že se advokačními aktivitami snažíme podpořit přímo LGBT+ komunitu. A to nám dala hodně zabrat, protože my do tohoto projektu nemůžeme říct, že bychom z Čech dostali korunu na romské LGBT téma (...). A jestliže jsme jediní v republice, kteří to dělají, tak je tady něco špatně, tak se to musí změnit.“

5) Bezplatné právní poradenství

Organizace se dlouhodobě věnuje poskytování bezplatného právního poradenství, které je zaměřeno hlavně na diskriminaci a situace, kde se stává vícečetná diskriminace. Pracovníci popisují, že hlavní výhodou této aktivity je přímá a okamžitá pomoc lidem, kteří se ocitnou v nouzi. **Poradenství zahrnuje nejen právní rady, ale také doprovod na úřady nebo policii.** Organizace má vlastní **online poradnu**, která umožňuje rychlé reakce na dotazy a evidenci případů.

Ne všechno však funguje bez problémů. Největší překážkou je absence právního ukotvení vícečetné diskriminace v české legislativě – kvůli tomu je složité se proti ní efektivně bránit. Organizace také naráží na omezené finanční zdroje, které brání dalšímu rozšiřování právních služeb a lepší dostupnosti poradenství v neziskovém sektoru. Právě proto, že je právní pomoc organizačně i finančně náročná, organizace si stojí za tím, že její práce má smysl. Jak říká peer konzultant:

„Jde o to, že neziskové organizace nedisponují právníkama, nedisponují tím poradenstvím, málokdo poradenství dává (...). Přišli jsme na věci – ta přímá práce, to znamená nějaká poradenská činnost, je to nejdůležitější. To, že těm lidem reálně pomůžeme v tu chvíli, kdy potřebují poradit, kdy jim odborně pomůžeme, kdy je i doprovodíme na některá místa, kde je potřeba.“

Průběžné výsledky projektu se zaměřením na přínosy pro cílovou skupinu

Přínos pro romskou LGBTQ+ menšinu

Díky právnímu poradenství a advokačním aktivitám se podařilo zvýšit povědomí o vícečetné diskriminaci a vytvořit mechanismy, které pomáhají jednotlivcům v reálných situacích. Dle prozatímní zkušenosti realizačního týmu se lidé díky projektu lépe orientují v právní ochraně a někteří se odhodlali podniknout právní kroky proti diskriminačním praktikám. Celkově projekt **pomohl konkrétním lidem změnit jejich životy k lepšímu a pomohl nastartovat procesy pro změnu perspektivy celé komunity.** Dle realizačního týmu se díky projektu řada Romů a Romek dozvěděla o svých právech a našla zastání v situacích, kdy by jinak zůstali bez pomoci. Projekt svými aktivitami přispívá ke zlepšení vztahu mezi romskou menšinou a LGBTQ+ komunitou, což posílilo vnitřní soudržnost i pocit důstojnosti jednotlivců – být Rom a zároveň LGBTQ+ již neznámá být dvakrát vyděděn, naopak vzniká komunita, kde to člověk může bezpečně sdílet a najít pochopení.

„ARA ART nabízí LGBTQ+ komunitám právní podporu, přístup k terapii a genderově citlivé školení, což všechny přispívá k formování tolerantnější společnosti. ARA ART představuje poslední útočiště pro LGBTQ+ Romy.“ (koordinátor projektu)

Členové týmu mluvili o tom, že za 12 let práce v ARA ART je patrný posun v romské komunitě ohledně přijetí LGBTQ+ témat. Zatímco dříve vyvolal veřejný příspěvek spojující romskou a duhovou vlajku **až 2 000 nenávislných komentářů (většinou od Romů)**, dnes již **přibližně 80 % reakcí tvoří komentáře podpůrné a pouze 20 % jich je nenávislných.** To odráží výrazný pozitivní posun v myšlení – **romská komunita je dnes výrazně otevřenější** vůči LGBTQ+ menšině. Podobně i rodiny začínají lépe přijímat své LGBTQ+ členy; mladí lidé se **odvažují ke coming outu v dřívějším věku (13–15 let)** a rodiny **postupně mění své postoje** k jejich identitě – i v této oblasti lze mluvit o přínosu projektu pro LGBTQ+ komunitu. Svými aktivitami průběžně přispívá k **osvětě a citlivé práci s reálnými příběhy.** Poskytuje navíc skrze vzdělávání i praktičtější návody, jak s jednotlivými případy pracovat.

„My máme asi sedmiminutový krátký film podle skutečného příběhu, který jsme natočili a který hraje na city, a ty rodiny se díky tomu mění, a i ta doba je jiná, tak ti mladí se vyautovávají v brzkém věku. My se s tím teď musíme naučit pracovat. Na nás se obraceli od 15 výš mladiství a s těma my umíme nějak pracovat. Můžeme říct patnáctiletému klukovi nebo holce: ‚OK, přijed.‘ Třináctiletému klukovi to říct nemůžeme. Nemůžeme ho odtrhnout od rodiny. Tak jsme udělali to, že jsme začali oslovovat nízkoprahy a podobně a ty jsme proškolovali. V projektu je to v rámci aktivity. Nízkoprahy jsou opravdu po celé republice, takže skrze ně se mohou i ti mladší mladiství dostat až k nám nebo se zapojí rodina, to už záleží na případě...“ (koordinátor projektu)

Vliv advokačních aktivit na širší společnost a legislativní změny

Projekt nezůstal pouze u pomoci jednotlivcům – **významně ovlivnil také veřejný diskurz a nastolil tlak na změny ve společnosti i v legislativě.** Skrze advokační aktivity se podařilo otevřít několik důležitých témat na celostátní úrovni. Jedním z příkladů je

řešení kauzy lékařky v Aši, která odmítla registrovat romské pacienty. Tento případ upozornil širokou veřejnost na přetrvávající diskriminaci Romů ve zdravotnictví a vyvolal diskusi o odpovědnosti institucí. Ačkoli v době rozhovoru hrozilo, že lékařka zůstane bez postihu, ARA ART usiloval o to, aby se kauza stala precedentem a **nastavila latku nulové tolerance** pro podobné projevy rasismu v budoucnu.

„Třeba ta kauza lékařky v Aši, co odmítla registrovat pacienty, protože byli Romové. Ačkoliv jsme se spojili s těmi lidmi a vymezili se, vypadalo to, že jí nebude nic hrozit. Tak jsme se rozhodli, že z toho uděláme exemplární případ a požadovali jsme, aby se k tomu Česká lékařská komora vyjádřila. Ona se odvolávala na agresivitu těch lidí. To my jí třeba i věříme, ale nemůže to prostě zevšeobecňovat a dát si na dveře, že nepřijímá pacienty Romy.“ (koordinátor projektu)

Kromě individuálních kauz projekt působil i na systémové úrovni. Monitoring médií a sociálních sítí, který tým prováděl, **odhalil tisíce nenávistných projevů** na internetových platformách. V projektu byly z těchto dat vypracovány **analýzy a zprávy**, které členové týmu představovali odborné veřejnosti i politikům. Již během projektu byla zveřejněna průběžná zpráva shrnující první zjištění – například že během necelého roku bylo zachyceno přes 5 000 nenávistných komentářů obsahujících klíčová slova spojená s Romy či LGBTQ+ tematikou.

Tato **data** poskytla konkrétní důkazy o rozsahu problému a posloužila jako **argument pro nutnost legislativních opatření**. Pracovníci otevřeně říkají, že česká společnost má sklon zlehčovat či přehlížet projevy anticiganismu, dokud nejsou podloženy čísly. Díky projektu však již **existují tvrdá data**, která lze předložit zákonodárcům a úředníkům. ARA ART tak **posílil advokační tlak** – aktivně komunikuje výsledky monitoringu a snaží se **přimět odbornou veřejnost i politiky, aby se vážně zabývali** regulací nenávistných projevů, jak je ostatně požadováno i na evropské úrovni.

Projektové výstupy jsou využívány v debatě o **přísnějších pravidlech pro sociální sítě** a o **lepší vymahatelnosti postihu za hate speech**.

Neméně důležitou rovinou advokační práce bylo **propojování s právními mechanismy**. Ačkoli projekt samotný nemohl financovat právní zastupování u soudů, navázal spolupráci s externí spřátelenou organizací (právníkem), která je připravena **dovést nejzávažnější případy až k soudnímu řízení**. Tým vytipoval nejhrubší případy nenávistných komentářů či činů, u nichž je reálná šance na právní postih, a tyto podklady **předal právníkovi k dalším krokům**. Díky tomu mohou mít advokační aktivity **hmatatelný dopad v podobě soudních precedentů**. Je to zásadní krok od slov k činům – nenávist nezůstává jen zmapována ve zprávě, ale pachatelé mohou být skutečně pohnáni k odpovědnosti. Tato strategie je v Česku průlomová, neboť **ukazuje obětem, že obrana je možná a smysluplná** a zároveň vysílá vzkaz společnosti, že nenávistné projevy nebudou bez odezvy.

„Takže to jsou věci, které ještě děláme v rámci toho projektu, nejen že bychom dávali to poradenství, ale kolektujeme tahle ta šílená zvěrstva. Teď to chceme nechat ještě projít diagnostikou naší právníčky a vypíchnout to, co už by si zasloužilo opravdu trestní oznámení. A samozřejmě maximálně podpořit ty, kteří by k tomu soudu měli jít.“ (koordinátor projektu)

Projekt se tak stal **hybatelem změn** na více úrovních. Svou kombinací komunitní práce, medializace případů a právního tlaku docílil toho, že se témata jako anticiganismus, homofobie a jejich průnik dostala do popředí zájmu. Přispěl k obohacení **veřejného diskurzu** – o Romech a LGBTQ+ menšině se nezačíná mluvit jen v negativních stereotypech, ale stále častěji skrze konkrétní příběhy úspěšných Romů či statečných obětí diskriminace, kteří se dokázali bránit.

„Výsledkem je, že aj keď strategický dokument o LGBT ľuďoch bol už asi pätnásťkrát prepracovaný a komentovaný, my sme dostali príležitosť, vďaka ktorej vznikla prvá naozaj funkčná iniciatíva v tejto oblasti. Táto iniciatíva stále funguje, hoci na dobrovolnej báze – vytvorila sa sieť LGBT rómskych konzultantov, ktorí pôsobili na krajskej úrovni. Je pravda, že jeden človek na kraj je strašne málo, ale faktom je, že aspoň niekde sa začalo. Aj keby to pomohlo len jednému človeku, už to má zmysel. Na základe skúseností sme identifikovali kraje, kde by takáto podpora bola najpotrebnejšia, a postupne došlo aj k určitej transformácii. Na začiatku sme pôsobili hlavne v Plzenskom, Ústeckom a Libereckom kraji.“ (advokační pracovníce)

Posílení odborných kompetencí a zvýšení citlivosti k tématu vícečetné diskriminace

Série školení výrazně přispěla k posílení odborných kompetencí v oblasti boje s vícečetnou diskriminací na všech úrovních. Účastnice školení uvedla, že díky sérii kurzů získala **užitečné informace, povědomí o konkrétních oblastech, kde všude může k diskriminaci docházet, a širší porozumění systému ochrany práv.**

„Bylo to opravdu rozsáhlé školení. Nejen že jsme se bavili o anticiganismu a o tom, jak se projevuje na sociálních sítích nebo v přístupu k bydlení a vzdělání, ale také jsme dostali reálné postupy, jak se bránit. To pro mě bylo nové – zjistila jsem, že dnes už se můžete obrátit na ombudsmana, využít právní služby nebo různé poradny, které pomáhají téměř bezplatně. A my jako sociální pracovníci můžeme klientům přímo pomoci se v tom zorientovat.“ (účastnice kurzu)

Účastnice dále uvedla, že si neodnesla jen teoretické znalosti, ale především **praktické nástroje, jak diskriminaci rozpoznat, řešit a pomoci klientům hledat oporu v právních a sociálních službách.** Oceňuje, že díky školení získala **kontakty na konkrétní instituce**, kam může lidi směřovat a zároveň možnost diskutovat s kolegy z jiných organizací o osvědčených postupech.

„Na školení jsme měli úkoly ve skupinách, což mi pomohlo navázat kontakty s lidmi z jiných organizací. Mohli jsme sdílet praxi a vyměnit si zkušenosti – třeba jak se nejlépe zachovat v situaci, kdy je klient odmítnut v restauraci nebo při hledání bydlení. Bylo to velmi praktické a okamžitě využitelné.“ (účastnice kurzu)

Celkově pro ni bylo školení **zásadním rozšířením znalostí a dovedností.** Uvědomila si, že jako sociální pracovníce může nejen **poskytovat přímou podporu klientům**, ale také **přispívat k větším změnám** – tím, že pomůže bořit předsudky, propojovat lidi se službami a předávat dál informace o možnostech obrany proti diskriminaci.

„Taková školení nejsou jen pro sociální pracovníky, ale pro každého, kdo chce pochopit, co lidé v sociálně vyloučených lokalitách zažívají. Spojují historii Romů s dnešní realitou, dávají kontext, a hlavně konkrétní návody, jak něco změnit.“ (účastnice kurzu)

Propojení jednotlivců s odborníky

V rámci poradny a právní podpory se podařilo **propojit jednotlivce s odborníky** a zajistit jim nejen právní, ale i psychologickou podporu. **Peer konzultant pomáhal klientům zvládat krizové situace a snižovat obavy spojené s ohlašованиеm diskriminace.**

Kulaté stoly v rámci advokačních aktivit organizace slouží jako platforma pro diskuzi o klíčových tématech v oblasti vícečetné diskriminace. Tyto akce propojují odborníky, zástupce institucí a samotné členy komunity s cílem identifikovat problémy a hledat způsoby jejich řešení.

„Účastníci aktivit mali tiež možnosť konzultovať konkrétne prípady priamo s ľuďmi z kancelárie verejného ochrancu práv, čo malo obrovský prínos. A to je presne to, čo od tohto projektu očakávam – aby sme robili konkrétne kroky, ktoré majú skutočný dopad.“ (advokační pracovníce)

Jedním z důležitých výstupů bylo vůbec samotné upozornění, že něco jako intersekcionalita existuje, neboť v české legislativě stále nemá jasné ukotvení. Organizace se v rámci kulatých stolů snažila prosazovat například **vznik fondu pro oběti diskriminace**, jehož financování by bylo zajištěno z pokut za diskriminační jednání. Kromě právních otázek se na těchto setkáních řešila i témata jako přístup k bydlení, sociální služby či problematika nenávistných projevů na internetu.

Tyto diskuze se ukázaly jako užitečné, protože umožnily přímou interakci mezi komunitou a institucemi. Nicméně, jak organizace sama přiznává, jejich realizace není vždy snadná – chybí dostatečná finanční podpora a dlouhodobé politické závazky k řešení problematiky. Přesto organizace vidí v těchto aktivitách smysl, protože přispívají ke zviditelnění diskriminačních témat v širším veřejném prostoru.

„Vytvorili sme priestor pre zapojenie ľudí z kancelárie verejného ochrancu práv a videli sme, že boli nadšení – nielen preto, že sme ich prizvali, ale preto, že mohli osobne nadviazať kontakt s ľuďmi, ktorých sa to týka. Sami priznali, že sa im doteraz nedarilo prelomiť bariéry a dostať sa priamo k ľuďom, ktorí ich potrebujú. A to je obrovská výhoda – lebo aj keď vieme, kto je VOP, stále je dôležité, aby sa odborníci aktívne zapájali do riešenia týchto tém. Celý tím sa v tomto smere veľmi angažuje a chce pomáhať.“ (advokační pracovníce)

Osobní dopad v oblasti diskriminace u členů realizačního týmu a účastníků aktivit projektu

Live streamy a osvětové kampaně pomohly upozornit na důležité problémy, jako je přístup k bydlení, sociálním službám či zdravotnictví. Z rozhovorů s členy týmu vyplývá, že projekt měl silný **osobní dopad i na ně samotné** – mnozí si teprve díky němu uvědomili, že byli diskriminováni, a lépe si tak zvědomili i nástroje, jak proti útlaku bojovat. Například peer konzultant přiznal, že teprve díky projektu si uvědomil, že v minulosti sám zažil diskriminaci:

„Mně to přineslo mnoho zkušeností v různých oblastech, a to jak pracovních, tak osobních. Když se podívám zpětně, měl jsem dříve zkušenosti s diskriminací, ale neuvědomoval jsem si, že jsem byl diskriminovaný. Až díky tomuto projektu jsem pochopil, co jsem zažil, a otevřelo mi to oči. Bylo to poučné, ale také stresující, zvláště při rozhovorech nebo monitorování. To je důležité – najít v tom vášeň a zároveň se učit, jak tyto situace zvládat.“ (peer konzultant)

Taková osobní reflexe dokládá, že aktivity v projektu vedly ke **zvýšení povědomí o diskriminaci a vlastních právech**. Např. účastníci kurzů se naučili rozpoznat nespravedlnosti, kterým čelili, a získali sebevědomí se proti nim vymezit. Členové týmu pozorovali, že s rostoucí zkušeností z projektu rostla sebejistota zapojených osob v tom, jak klást otázky a jak se bránit projevům útlaku.

Celkově došlo ke změně perspektiv – účastníci live streamů, kurzů nebo kulatých stolů na konci erudovaněji kladli otázky a přispívali jednotlivými příběhy, čímž prokazovali, že lépe chápou problematiku diskriminace (včetně konceptu intersekcionality) a jsou vnímavější k nespravedlnostem kolem sebe.

Zkušenosti z realizace

Kritika politiky sociálního začleňování

Tým vnímá stávající politiku a financování sociálního začleňování kriticky – jako **pomalé a málo efektivní**. Například upozorňují, že **mnohé inovativní kroky museli realizovat díky zahraniční podpoře**, protože na domácí úrovni to nebylo možné. Advokační pracovnice zmiňuje, že otevřenost a zdroje ze zahraničí jim „*umožnili posunúť sa ďalej. Lebo tu, na domácej úrovni, sa to jednoducho nedalo a ani v krátkom čase nepodarí – a to ma vôbec neprekvapuje*“, pričomž díky tomu vznikla „*prvá naozaj funkčná iniciatíva v tejto oblasti*“ (tj. v oblasti LGBTQ+ Romů).

Zároveň poukazují na to, že **domácí strategické dokumenty se roky pouze přepisují bez skutečného dopadu**. I když například strategie pro LGBTQ+ existuje, teprve tento projekt přinesl konkrétní výsledky v praxi.

Tým také identifikoval systémové nedostatky politik: **instituce stále nahlíží na Romy jako na jednotlou skupinu**, místo aby zohlednily jejich různorodost a vícečetné znevýhodnění. Podle advokační pracovnice formálně sice existuje pokrok, ale nelze ho popsat jako lineární, jdoucí stále kupředu, spíše cyklický, spirálovitý, kdy na jeden krok kupředu zároveň urazíte patnáct kroků dozadu. Advokační pracovnice tím poukazuje na nedostatečnou flexibilitu politik sociálního začleňování pracovat s romskou menšinou v její etnické i sociální pestrosti a zároveň v optice intersekcionality.

„Európska komisia aj Rada Európy vyzývajú členské štáty, najmä tie, ktoré majú na svojom území rómsku menšinu, aby sa na túto problematiku pozreli z intersekcionálneho hľadiska. Politiky sú síce formálne nastavené tak, že uznávajú rôznorodosť rómskej menšiny, no všetky konkrétne kroky, ktoré sa realizujú, nás stále vnímajú ako homogénny celok – a to je práve tá chyba. Rómska menšina je totiž nielen etnicky rôznorodá, ale môže byť ďalej členená aj do rôznych sociálnych kategórií, ktoré sa postupne vytvárajú. Z profesionálneho hľadiska síce robíme jeden krok vpred, no zároveň pätnásť dozadu, a čo je ešte horšie, keď sa to prepočítava na roky, tak vidíme, že dostať jednu vetu do stratégie trvalo viac ako desať rokov, aby ju Ara Art dokázala presadiť.“ (advokační pracovnice)

To ukazuje, jak zdlouhavé a neúčinné jsou změny v oficiálních strategiích. Za klíčové změny proto považují prosazení intersekcionálního přístupu (zohlednění vícečetné diskriminace) a hlavně **systémové nastavení financování**, které nebude spoléhat na neziskové organizace. Jak zdůraznila advokační pracovnice, nelze dál očekávat, že vše potáhnou neziskové organizace s nadšením:

„Treba vyvíjať tlak na zodpovedných, ktorí poberajú platy z daní obyvateľov, aby pochopili, že už nie je možné spoliehať sa na nadšenie a entuziazmus neziskových organizácií. Rómske organizácie sú často vnímané ako subjekty, ktoré by mali pracovať zadarmo a 24/7. Táto filozofia sa musí skončiť.“

Tým tedy volá po tom, aby stát převzal odpovědnost – zajistil adekvátní financování a začal aktivně řešit problémy místo ponechávání břemena na občanském sektoru.

Romům musí pomáhat Romové

Zkušenosti týmu potvrzují, že **zapojení Romů jako odborníků a pomocníků přímo v terénu je zásadní pro úspěch**. Tým sám uplatňuje přístup „Romové pomáhají Romům“ a aktivně prosazuje, aby romské organizace vedly a realizovaly Romové.

„Je třeba, aby v romských organizacích skutečně pracovali Romové.“ (koordinátor projektu)

Pokud organizace dlouhodobě nedokážou zapojit Romy do svých řad, neměly by podle něj vůbec jejich agendu vykonávat.

„Pokud někdo po 30 letech neumí zapojit Romy do svého týmu, pak by se tímto směrem neměl vůbec ubírat.“ (koordinátor projektu)

Tato slova odrážejí zkušenost, že mnoho projektů selhává na paternalistickém přístupu „o Romech bez Romů“. Tým to otevřeně kritizuje s tím, že práce pro romskou menšinu se bez její přímé účasti neobejde. I proto se jim podařilo ovlivnit donory a úřady, což považují za důležitý krok k budování kapacit romských organizací a posílení romských profesionálů.

„Prosazovali jsme změny v nastavení OPZ programů... dosáhli jsme toho, že v druhé výzvě bylo jasně definováno, kolik Romů musí být zaměstnáno v organizaci, aby mohla žádat o podporu.“ (koordinátor projektu)

Tým zároveň zdůrazňuje potřebu pozitivních vzorů z řad Romů a šíření příkladů dobré praxe. Z jejich pohledu pomáhá, když romská komunita vidí, že se Romové uplatňují jako odborníci – ať už v neziskovém sektoru, nebo obecně ve společnosti. Koordinátor projektu k tomu uvedl příklad, že kdyby třeba v médiích pravidelně vystupovali romští lékaři nebo psychologové k obecným tématům, veřejnost by je přestala brát jako výjimky:

„(...) nebo kdyby v médiích, když byl covid, byl romský lékař. Který by ale obecně mluvil o dopadu covidu na celou společnost, ne na sociální vyloučení, ale na celou společnost. Nebo psychologka a tak dál. Pak by lidé viděli, že to je Romka a že to nemůžu zpochybnit, že je opravdu Romka podle příjmení i podle obličeje. To by mělo obrovský dopad vidět, že jsou Romové společensky přínosní. U Vietnamců jsme to dokázali. Je třeba to dokázat i u Romů. Na Romy pořád koukáme perspektivou paternalismu, že my se o ně musíme postarat, že oni nás potřebují. Takhle nekoukáme na Vietnamce.“

To ilustruje, že posilování pozitivních vzorů (úspěšných Romů viditelných navenek) může změnit stereotypní pohled majority i posílit sebevědomí Romů.

Tým má s tímto přístupem dobré zkušenosti i přímo v projektu. Například romský peer konzultant vedl online kampaň pro romskou komunitu a otevíral těžká témata (bydlení, diskriminace, zdraví, sociální služby) způsobem, který byl pro komunitu srozumitelný a užitečný.

Péče o tým

V neposlední řadě tým zmiňuje, že práce s romskými klienty (zejména oběti diskriminace či LGBTQ+ mladými lidmi) přinášela i vnitřní výzvy. **Bylo nutné umět reagovat na nové situace** – např. když se na ně začali obracet i velmi mladí LGBTQ+ Romové (13leté děti), nebo když museli čelit **velmi emočně náročným situacím při pročitání „hate speech“ na sociálních sítích**. Členové týmu si museli hlídat psychohygienu a vzájemně se podporovat, aby nevyhořeli. Vytvořili si bezpečné a přátelské pracovní prostředí a zajistili odbornou podporu.

„Máme také spolupracujícího psychoterapeuta, kterého mohou využít nejen klienti, ale i my sami... to nám pomáhá nezatěžovat se příliš tíhou problémů, které řešíme... Je důležité naučit se oddělovat práci od osobního života. Nemůžeme zachránit všechny, ale musíme se naučit chránit sami sebe.“ (koordinátor projektu)

Tato slova dokládají, že tým reflektoval své limity a poučil se, jak dlouhodobě udržet efektivní pomoc druhým – mimo jiné tím, že pečují i o sebe a předcházejí vyčerpání.